

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN—POLONIA

VOL. VI, 13.

SECTIO AA

1951

Z Zakładu Chemii Nieorganicznej Wydziału Mat.-Fiz.-Chem. U. M. C. S. w Lublinie
Kierownik: prof. dr Włodzimierz Hubicki

Włodzimierz HUBICKI — Michalina DĄBKOWSKA

Oznaczanie amperometryczne kwasu selenawego

**Амперометрическое обозначение селенистой
кислоты**

Amperometrische Bestimmung seleniger Säure

Selen w kwasie selenawym względnie seleninach można oznaczyć ilościowo kilkoma metodami. W metodach wagowych tzw. redukcyjnych redukuje się związki selenowe do selenu za pomocą takich odczynników jak dwutlenek siarki, hydrazyna itp. Można również oznaczyć selen jako SeS_2 metodą Rosego¹. W wypadku zaś, gdy występuje on w postaci kwasu selenawego można użyć metody Estreichera i Hubickiego². W tej ostatniej metodzie odczynnikiem strącającym jest roztwór azotanu rtęciowego, wprowadzony do wykrywania jakościowego seleninów po raz pierwszy przez Denigésa³. Odczynnik ten daje z jonami selenawymi w roztworach słabo kwaśnych trudno rozpuszczalne osady Hg_2SeO_3 . Hubicki, Zychiewicz, Sikorska⁴ wykorzystując trudną rozpuszczalność selenianu rtęciowego opracowali potencjometryczną metodę oznaczania kwasu selenawego. Metoda ta pozwala oznaczyć kwas selenawy z dokładnością 0,15 do 0,75% nawet wobec kwasu siarkowego i selenowego.

Schwaer i Suchy⁵ badając polarograficznie kwas selenawy wykazali, że redukcja jego w 1*n* HCl daje trzy fale, których potencjały półfalowe względem 0,1*n* elektrody kalomelowej wynoszą: $-0,12$ v, $-0,4$ v i $-0,55$ v. Uważają oni, że pierwsza z tych fal odpowiada reduk-

cji kwasu selenawego do podselenawego, druga — redukcji kwasu podselenawego do selenu wolnego, trzecia zaś redukcji selenu do selenowodoru.

Opierając się na badaniach Schwaera i Suchego z jednej strony, a z drugiej biorąc pod uwagę trudnorozpuszczalność Hg_2SeO_3 , powzięliśmy myśl przeprowadzenia badań nad amperometrycznym oznaczaniem seleninów, co stanowi treść niniejszej pracy.

Aparatura i pomiary

W pomiarach naszych zastosowano układ normalnie spotykany przy miareczkowaniach amperometrycznych, używając galwanometru Multiflex- Lange MG2 o czułości $1,2 \cdot 10^{-8}\text{A}$ (odpowiednio zabezpieczonego), woltomierza firmy Chauvin, Arnoux — Paris oraz jako źródła prądu 2-woltowego akumulatora ołowiowego. Zamiast elektrody rtęciowej kropłowej zastosowano mikroelektrodę platynową wirującą; jako drugiej elektrody używano kalomelowej nasyconej z odprowadzeniem za pomocą klucza elektrolitycznego napełnionego agar-agarem- nasyć. KNO_3 . Użyty do napędu mikroelektrody platyn. motorek niesynchroniczny firmy Instytut Metalurgii — Gliwice, na prąd jednofazowy sieciowy, miał około 600 obrotów na minutę przy szeregowym włączeniu go poprzez 25-watową żarówkę (opór ten miał go zabezpieczać przed ogrzaniem). Temperatura pomiarów wynosiła 24 do 28°C .

Roztwór 0,1n czystego kwasu selenawego sporządzono z selenu technicznego, nieznanego pochodzenia, według przepisu podanego w podręczniku Vanina. Oznaczony metodą Estreichera i Hubickiego zawierał on 0,006801 g $\text{H}_2\text{SeO}_3/\text{ml}$. Roztwór 0,1n azotanu rtęciawego otrzymano z przekrystalizowanego preparatu ch. cz. F.O.Ch. Gliwice. Oznaczony jako Hg_2Cl_2 wykazywał zawartość $\text{Hg}_2(\text{NO}_3)_2$ 0,023735 g/ml.

Oprócz tych dwóch zasadniczych roztworów sporządzono przez odpowiednie ich rozcieńczenie cztery następne a mn.: 0,01n i 0,001n H_2SeO_3 oraz 0,01n i 0,001n $\text{Hg}_2(\text{NO}_3)_2$.

Pomiary wykonywano w następujący sposób: brano 2 ml roztworu kwasu selenawego, rozcieńczano je 20 ml wody lub ewentualnie kwasu siarkowego względnie siarczanu sodowego o odpowiednich stężeniach. Po zanurzeniu elektrod w badanym roztworze i uruchomieniu motorka, miareczkowano jednym z podanych wyżej roztworów azotanu rtęcia-

wego przy użyciu mikrobiurety, której wylot był zanurzony w roztworze miareczkowanym. Przy miareczkowaniu 2 ml 0,1n H_2SeO_3 punkt stechiometryczny powinien wypadać przy 2,33 ml dodawanego 0,1n $\text{Hg}_2(\text{NO}_3)_2$.

W pierwszym rzędzie zwrócono uwagę na odpowiedni dobór wartości przyłożonego do elektrod napięcia. Okazało się, że najlepsze amperogramy uzyskuje się przy miareczkowaniu roztworów miernie stężonych w granicach wartości przyłożonego napięcia 0,05 do 0,2 v. Powyżej tego napięcia odczyty galwanometru odpowiadały punktom amperogramu nie leżącym na liniach prostych, co utrudniało interpretację wyników.

W drugim rzędzie zwrócono uwagę na czułość oznaczenia, stosując coraz to mniejsze rozcieńczenia z wprowadzeniem jako elektrolitów towarzyszących H_2SO_4 względnie Na_2SO_4 . Stwierdzono, że metodą tą można jeszcze miareczkować 0,001n roztwory kwasu selenawego za pomocą 0,01n roztworu azotanu rtęciowego.

Należy zaznaczyć, że jon siarczanowy daje z jonem rtęciowym osady o wiele łatwiej jednak rozpuszczalne niż Hg_2SeO_3 . (Iloczyn rozpuszczalności Hg_2SO_4 wynosi $4,8 \cdot 10^{-7}$, natomiast iloczyn rozpuszczalności Hg_2SeO_3 należy szacować na około 10^{-10}). Mimo to przy miareczkowaniach roztworów, w których stosunek molarny miareczkowanego H_2SeO_3 do współobecnego z nim Na_2SO_4 wynosił jak 1 : 2000 (czyli 0,05%) można było ostro uchwycić koniec miareczkowania.

Przy oznaczaniu miareczkowym kwasu selenawego wobec kwasu siarkowego punkt końcowy dawał się uchwycić wyraźnie, o ile stężenie kwasu siarkowego było co najwyżej takie samo jak kwasu selenawego, przy czym roztwory ich były mniej niż 0,01n.

Z przeprowadzonych 120 pomiarów niektóre wyniki podane są w tabeli Nr 1 oraz na wykresach 1—4. Wskazania galwanometru mnożono przez współczynnik i_{cor} , uwzględniający przyrost objętości roztworu w czasie miareczkowania,

$$i_{\text{cor}} = \frac{V + v}{V}$$

gdzie V oznacza objętość roztworu miareczkowanego, zaś v objętość roztworu dodawanego.

Wartości podane w kolumnie szóstej tablicy Nr 1 zostały odczytane z odpowiednich amperogramów miareczkowań. Godnym jest uwagi, że wyniki miareczkowań były powtarzalne.

Tablica Nr. 1

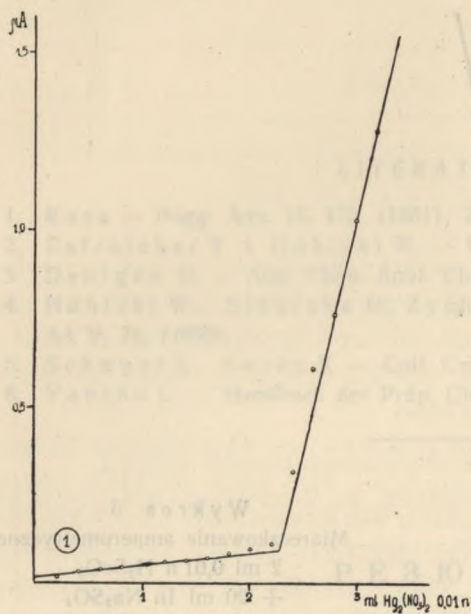
2 ml H ₂ SeO ₃ o stęż.	rozcieńczenie	Hg ₂ (NO ₃) ₂ o stęż.	F wolt.	ilość g H ₂ SeO ₃		% błędu
				oblicz.	znal.	
0,1n	20 ml H ₂ O	0,1 n	0,05	0,013602	0,01352	0,6%
0,1n	20 ml H ₂ O	0,1 n	0,1	0,013602	0,01364	0,3%
0,1n	20 ml H ₂ O	0,1 n	0,2	0,013602	0,01329	2,3%
0,1n	20 ml H ₂ O	0,1 n	0,6	0,013602	0,01341	1,4%
0,01n	20 ml H ₂ O	0,01n	0,05	0,0013602	0,001314	1,4%
0,01n	20 ml H ₂ O	0,01n	0,1	0,0013602	0,001329	2,3%
-	22 ml H ₂ SO ₄ 0,1n	0,1 n	0,2	-	-	
0,01n	20 ml H ₂ SO ₄ 0,1n	0,01n	0,05	0,0013602	-	
0,01n	20 ml H ₂ SO ₄ 0,1n	0,01n	0,1	0,0013602	-	
0,01n	20 ml H ₂ SO ₄ 0,01n	0,01n	0,1	0,0013602	0,001352	0,6%
0,1n	20 ml Na ₂ SO ₄ 0,25	0,1 n	0,2	0,013602	0,01341	1,4%
0,01n	20 ml Na ₂ SO ₄ 0,1n	0,01n	0,1	0,0013602	0,001364	0,3%
0,01n	20 ml Na ₂ SO ₄ 0,5n	0,01n	0,1	0,0013602	0,001364	0,3%
0,01n	20 ml Na ₂ SO ₄ 1n	0,01n	0,1	0,0013602	0,001352	0,6%
0,01n	20 ml Na ₂ SO ₄ 2n	0,01n	0,1	0,0013602	0,001364	0,3%
0,001n	20 ml H ₂ O	0,001n	0,05	0,000136	-	
0,001n	20 ml H ₂ O	0,001n	0,1	0,000136	-	

Z pomiarów powyższych widać jasno, że metoda amperometrycznego oznaczania H₂SeO₃ za pomocą Hg₂(NO₃)₂ daje wyniki dobre. Przy tem jest metodą szybką — czas miareczkowania wynosi około 5 minut. Koniec reakcji charakteryzuje nagły przyrost wartości prądu dyfuzyjnego, co na amperogramie daje wykres w postaci dwóch prostych przecinających się pod kątem około 110°.

Procent błędu w tych oznaczeniach, jak widać z tabeli Nr 1, waha się w granicach +0,3 do -2,3%. Jest on jednak, tak jak we wszystkich graficznych metodach odczytu, zależny od sposobu przeprowadzenia linii amperogramu.

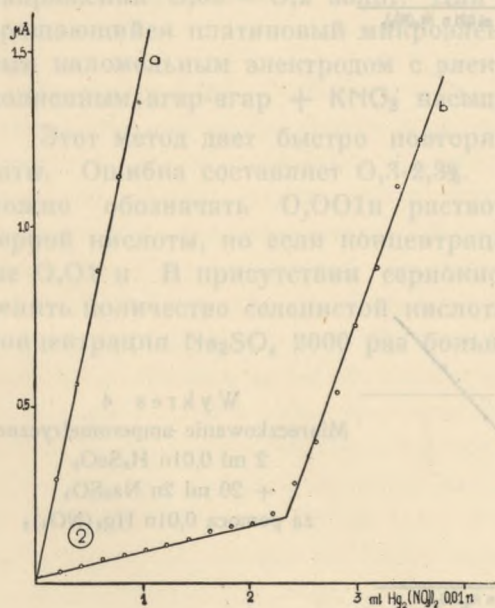
Metodę tę można z powodzeniem stosować do oznaczeń stężenia jonów selenawych wobec dużego nadmiaru jonów siarczanowych, przy czym daje się ona stosować do roztworów H₂SeO₃ bardziej rozcieńczonych niż we wspomnianej wyżej metodzie potencjometrycznej.

Wykres 1

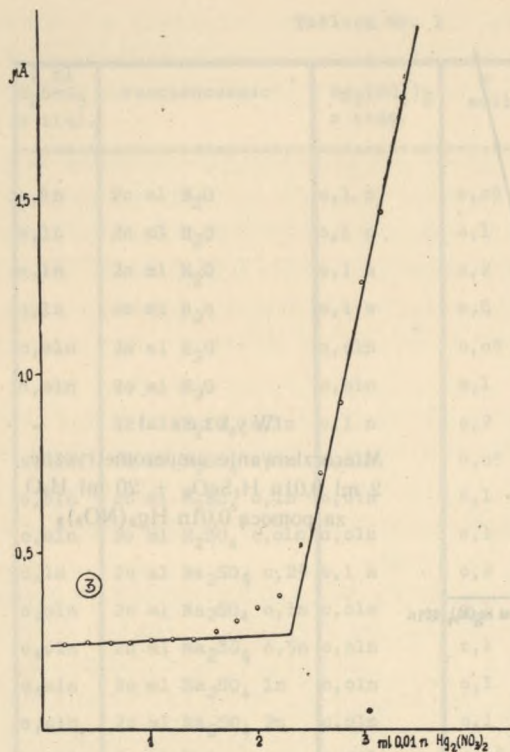
Miareczkowanie amperometryczne
2 ml 0,01n H_2SeO_3 + 20 ml H_2O
za pomocą 0,01n $\text{Hg}_2(\text{NO}_3)_2$

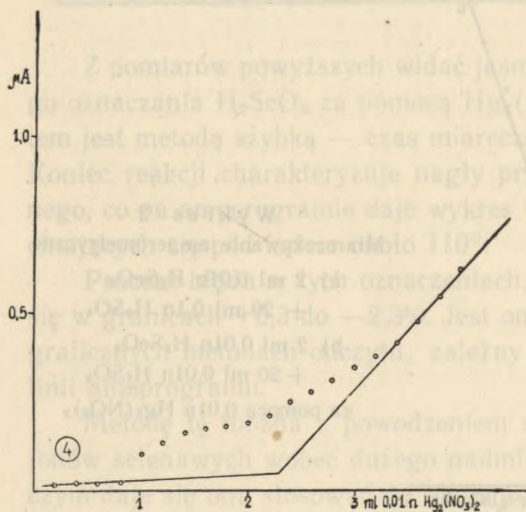
Wykres 2

Miareczkowanie amperometryczne

- 2 ml 0,01n H_2SeO_3
+ 20 ml 0,1n H_2SO_4
  - 2 ml 0,01n H_2SeO_3
+ 20 ml 0,01n H_2SO_4
- za pomocą 0,01n $\text{Hg}_2(\text{NO}_3)_2$

Wykres 3
Miareczkowanie amperometryczne
2 ml 0,01 n H₂SeO₃
+ 20 ml 1 n Na₂SO₄
za pomocą 0,01 n Hg₂(NO₃)₂

Wykres 4
Miareczkowanie amperometryczne
2 ml 0,01 n H₂SeO₃
+ 20 ml 2 n Na₂SO₄
za pomocą 0,01 n Hg₂(NO₃)₂

LITERATURA

1. Rose — Pogg. Ann. 18, 472, (1861); Z. Anal. Chem. 1, 73, (1862).
2. Estreicher T. i Hubicki W. — Roczniki Chemii 18, 496, (1938).
3. Denigés G. — Ann. Chim. Anal. Chim. Appl. 20, 57, (1915).
4. Hubicki W., Sikorska H., Zychiewicz Z. — Annales U.M.C.S. Sec. AA V, 73, (1950).
5. Schwaer L., Suchy K. — Coll. Czech Chem. Commun. 4, 319, (1932).
6. Vanino L. — Handbuch der Präp. Chemie I, 108, 114, (1925).

РЕЗЮМЕ

Авторами обозначалась амперометрически селенистая кислота при помощи раствора нитрата ртути (I) при наложенном напряжении 0,05 — 0,2 вольт. Для обозначения был применен вращающийся платиновый микроэлектрод совместно с насыщенным каломельным электродом с электролитическим ключом, наполненным агар-агар + KNO_3 насыщ.

Этот метод дает быстро повторяющиеся и хорошие результаты. Ошибка составляет 0,3-2,3%. При помощи этого метода можно обозначать 0,001n растворы H_2SeO_3 в присутствии серной кислоты, но если концентрация этой последней не больше 0,01 n. В присутствии сернокислого натрия можно определить количество селенистой кислоты даже и в том случае, если концентрация Na_2SO_4 2000 раз больше концентрации H_2SeO_3 .

ZUSAMMENFASSUNG

Unter Anwendung einer rotierenden Mikroplatin-sowie einer gesättigten Kalomel-elektrode mit einem elektrolytischen Schlüssel, der mit Agar-Agar + gesättigtes KNO_3 angefüllt war, wurde der Gehalt seleniger Säure mit Hilfe einer Lösung von Quecksilber (I) -nitrat bei einer Spannung von 0,05—0,2 Volt bestimmt.

Diese Methode ist schnell und gibt gute und wiederholbare Resultate. Der Fehler beträgt von 0,3 bis 2,3%. Man kann mit Hilfe dieser Methode 0,001 n einer Lösung H_2SeO_3 bei Anwesenheit von Schwefelsäure bestimmen, wenn die Konzentration der letzteren nicht grösser ist als 0,01n. Bei Anwesenheit von Natriumsulfat gelingt die Bestimmung seleniger Säure sogar, wenn die Konzentration von Na_2SO_4 2000 mal grösser ist als die Konzentration von H_2SeO_3 .